

AQSHDA AXBOROT SIYOSATI VA FUQAROLIK JAMIYATINING O‘ZARO ALOQASI

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti

O`ktamova Kumush O`ktamovna

+998974078777

Amerika Qo‘shma Shtatlari (AQSh) axborot siyosatini shakllantirish va uni fuqarolik jamiyati bilan uyg‘un holda rivojlantirishda dunyoning eng ilg‘or tajribasiga ega mamlakatlardan biri hisoblanadi. Ushbu davlatda siyosiy tizimning asosiy ustunlaridan biri — so‘z va matbuot erkinligi, hamda fuqarolarning davlat faoliyatida faol ishtirok etishi huquqidir. AQSh Konstitutsiyasining Birinchi tuzatishi (First Amendment) so‘z erkinligini kafolatlab, fuqarolarga davlat faoliyati haqida ochiq ma‘lumot olish va uni erkin muhokama qilish huquqini beradi. Bu esa fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishida, davlat boshqaruvi shaffofligini ta‘minlashda muhim omil hisoblanadi.

Axborot siyosati AQShda davlat va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi o‘zaro ishonchni mustahkamlashga qaratilgan. Masalan, 1966-yilda qabul qilingan “Axborot erkinligi to‘g‘risida”gi qonun (Freedom of Information Act — FOIA) fuqarolarga davlat organlarining hujjatlari va qarorlari haqida bevosita ma‘lumot olish imkonini berdi. Bu huquq jamoatchilikka davlat faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish va ularning qarorlar jarayonida faolroq ishtirokini ta‘minlash imkoniyatini berdi. Bugungi kunda ham ushbu qonun AQSh axborot siyosatining asosiy tayanch hujjatlaridan biri sifatida amal qilib kelmoqda.

Shuningdek, AQSh hukumati “Ochiq hukumat” tashabbuslarini ilgari surib, davlat idoralari faoliyatini ochiq ma‘lumotlar bazalari orqali taqdim etmoqda. Masalan, 2009-yilda ishga tushirilgan **Data.gov** portali minglab federal ma‘lumotlarni ochiq tarzda e‘lon qilib, fuqarolar, tadbirkorlar va olimlarga davlat faoliyati haqida to‘liq tasavvur olish imkonini yaratdi. Bu portal orqali nafaqat jamoatchilik nazorati kuchaydi, balki ochiq ma‘lumotlardan foydalangan holda yangi biznes loyihalar, innovatsion dasturlar va ijtimoiy tashabbuslar yuzaga chiqdi.

Fuqarolik jamiyati institutlari ham AQShda axborot siyosatini shakllantirishda faol rol o‘ynaydi. Nodavlat tashkilotlar, mustaqil ommaviy axborot vositalari, blogerlar va fuqarolik faollari ijtimoiy muammolarni ko‘tarib chiqadi, muhim masalalarni keng jamoatchilik muhokamasiga olib chiqadi va davlat organlari qarorlarida fuqarolar manfaatlarini aks ettirishga ko‘maklashadi. Bunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning

oʻrni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ular siyosiy qarorlar haqida tezkor maʼlumot yetkazadi, jamoatchilik fikrini shakllantiradi va fuqarolar bilan davlat oʻrtasidagi muloqotni yanada mustahkamlaydi.

AQSh tajribasi shuni koʻrsatadiki, axborot siyosati va fuqarolik jamiyati oʻzaro aloqada boʻlishi nafaqat demokratik qadriyatlarning rivojlanishini, balki davlatning xalq oldidagi hisobdorligini ham kuchaytiradi. Davlat tomonidan yaratilgan shaffof axborot muhiti fuqarolarning ishonchini mustahkamlaydi, jamiyatda faollik va tashabbuskorlikni ragʻbatlantiradi. Shu bois AQSh tajribasi yosh demokratik davlatlar uchun ham oʻziga xos namuna boʻlib xizmat qiladi.

Yangi shakllanayotgan demokratik davlatlarda axborot siyosatini rivojlantirish jarayoni koʻplab omillarga bogʻliq murakkab masala hisoblanadi. Avvalo, bunday davlatlarda demokratik institutlar va fuqarolik jamiyati hali toʻliq shakllanmagan boʻladi, shu sababli axborot siyosati ham koʻpincha rivojlanishning dastlabki bosqichida turadi. Siyosiy tizimni ochiqlik va shaffoflikka moslashtirish, axborot makonini ishonchli va barqaror shaklda yoʻlga qoʻyish — bu kabi vazifalar yosh demokratik jamiyatlar oldida turgan asosiy muammolardan hisoblanadi.

Birinchi muammo — bu axborot erkinligi va uning qonunchilik asoslarini toʻliq mustahkamlash masalasidir. Ayrim hollarda, yangi demokratik davlatlarda axborot siyosati erkin boʻlsa-da, uni amalga qoʻllash uchun zarur mexanizmlar yetarli darajada ishlamaydi. Ikkinchi muhim masala — texnologik infratuzilma darajasi. Raqamli siyosat samarali boʻlishi uchun yuqori tezlikdagi internet, keng koʻlamli raqamli xizmatlar va ularni qoʻllab-quvvatlovchi texnik resurslar talab etiladi.

Shuningdek, aholining media savodxonligi ham alohida eʼtibor talab qiladi. Fuqarolarning axborotni tanqidiy tahlil qilish, feyk xabarlarini aniqlash koʻnikmalarining sustligi notoʻgʻri maʼlumotlarning tez tarqalishiga sabab boʻladi. Shu bois yosh demokratik davlatlarda taʼlim tizimi orqali media madaniyatni oshirish muhim vazifa sifatida qaraladi.

Oʻzbekiston mustaqillikka erishganidan buyon demokratik jamiyat qurish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish yoʻlida izchil islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Soʻnggi yillarda mamlakatda axborot siyosatini takomillashtirish, davlat faoliyatini shaffoflashtirish va fuqarolarning axborotga boʻlgan erkin kirish huquqini taʼminlash masalalariga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Bu jarayonlar global tajribalar, xususan, AQSh amaliyotidan ham samarali saboqlar olish imkonini bermoqda.

AQSh tajribasi shuni koʻrsatadiki, ochiq maʼlumotlar siyosati va fuqarolarning davlat faoliyatida faol ishtiroki axborot siyosatining samaradorligini oshiradi. Oʻzbekiston uchun ham ushbu jihatlar dolzarbdir. “Raqamli Oʻzbekiston – 2030” strategiyasi

asosida davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish, ochiq ma'lumotlar portallarini kengaytirish va fuqarolarning elektron murojaatlarini soddalashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda. Bu tashabbuslar fuqarolarning davlat faoliyatida ishtirokini kuchaytirib, axborot siyosatini yanada takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, aholining media savodxonligini oshirish ham O'zbekiston uchun muhim yo'nalish hisoblanadi. Chunki raqamli davrda feyk yangiliklar va noto'g'ri ma'lumotlarning tez tarqalishi muayyan xavflarni keltirib chiqaradi. Shu sababli ta'lim tizimida media madaniyatni oshirish, aholining turli qatlamlarini axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanishga o'rgatish dolzarbdir.

Axborot siyosati zamonaviy demokratik jamiyatlarning eng muhim ustunlaridan biri bo'lib, u davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlash, shaffoflikni kuchaytirish va fuqarolarning siyosiy jarayonlarda faol ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi. AQSh tajribasi shuni ko'rsatadiki, ochiq axborot muhiti, elektron petitiyalar, ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish va ochiq ma'lumotlar bazalarini joriy etish fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi faolligini oshiradi, davlatning hisobdorligini ta'minlaydi va fuqarolik jamiyatini mustahkamlaydi.

O'zbekiston ham ushbu tajribadan kelib chiqib, o'z milliy axborot siyosatini shakllantirishda izchil qadamlar tashlamoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, "Ochiq hukumat" tashabbuslari, davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish, ochiq ma'lumotlar portallarini kengaytirish va fuqarolarning onlayn murojaatlari amaliyoti mamlakatimizda axborot siyosatining rivojlanishida muhim bosqichni tashkil etmoqda. Bunday tashabbuslar O'zbekistonda demokratik institutlarning mustahkamlanishiga, davlat va jamiyat o'rtasida samarali hamkorlik shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Taklif sifatida aytish mumkinki, yosh demokratik davlatlar, jumladan O'zbekiston uchun axborot siyosatini yanada kuchaytirish borasida bir nechta yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish lozim. Birinchidan, fuqarolarning media savodxonligini oshirish orqali feyk yangiliklar va manipulyatsiyalarga qarshi samarali kurashish mumkin. Ikkinchidan, texnologik infratuzilmani yanada rivojlantirish, xususan qishloq hududlarida internet qamrovini kengaytirish raqamli xizmatlarning ommalashuviga xizmat qiladi. Uchinchidan, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish va global hamkorlikni kengaytirish axborot siyosatining samaradorligini oshiradi.

Umuman olganda, AQSh tajribasi yosh demokratik davlatlar uchun namuna bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekiston ham ushbu tajribadan foydalangan holda o'z milliy modelini shakllantirib, demokratik qadriyatlarni yanada rivojlantirish yo'lida izchil harakatlarni amalga oshirmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 05.10.2020.
4. Tufekci Z. Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. – Yale University Press, 2017.
5. Pew Research Center. Social Media and Politics: Trends and Implications. – Washington D.C., 2021.